

Myšlenka mezinárodního trestního soudu

Ivo Janda

1. Úvod

V dubnu a srpnu loňského roku se v New Yorku uskutečnila dvě zasedání ad hoc výboru pro zřízení stálého mezinárodního trestního soudu. Výbor byl založen Valným shromážděním¹ bezprostředně po té, co Komise pro mezinárodní právo OSN vypracovala konečnou verzi návrhu statutu stálého mezinárodního trestního soudu a předložila ji Valnému shromáždění OSN.²

Myšlenka založení stálého mezinárodního trestního soudu byla vynesena opět na povrch v souvislosti s poněkud nečekanou iniciativou Rady bezpečnosti v podobě založení dvou ad hoc tribunálů pro stíhání osob odpovědných za vážná porušení humanitárního práva na území Rwandy a bývalé Jugoslávie. Valné shromáždění přijalo již v průběhu 48. zasedání rezoluci,³ jejíž šestý odstavec vyzývá Komisi pro mezinárodní právo, aby založila pracovní skupinu pro otázky statutu stálého trestního soudu. Komise se tak vrátila k problematice, kterou se začala zabývat již počátkem 50. let, aniž však tehdy bylo dosaženo výraznějšího pokroku.⁴

2. Mezinárodněprávní instrumenty předpokládající existenci mezinárodního trestního soudu

Počátek úvah o vytvoření mezinárodního trestního soudu však nelze spojovat s činností Komise pro mezinárodní právo. Seriózní snahy o vytvoření takové soudní

¹ rezoluce Valného shromáždění č. 49/53 z 9. prosince 1994

² Report of the International Law Commission on the work of its forty-sixth session, doc. A/49/10

³ rezoluce Valného shromáždění č. 48/31

⁴ Komise pro mezinárodní právo byla založena rezolucí Valného shromáždění č. 174 (II) v roce 1947. Činnost zahájila o dva roky později. Problematika mezinárodní trestní jurisdikce se na program Komise dostala poprvé v roce 1950 (viz Yearbook of the International Law Commission – 1950, s. 1–23, 378–9).

instance lze najít již po první světové válce.

První mezinárodněprávní instrument, který předpokládal založení mezinárodního tribunálu, byla mírová smlouva s Německem z roku 1919 (Versailleská mírová smlouva).⁵ Její čl. 227 přímo zakotvuje veřejnou žalobu mocností na bývalého německého císaře Viléma II. Hohenzollerského pro nejhrubší porušení zásad mezinárodní mravnosti a posvátné autority smluv. Podle těchto ustanovení měly mocnosti ustavit soud skládající se z pěti soudců a v jeho kompetenci bylo uložit trest, jaký uzná za vhodné. Proces s bývalým německým císařem se však nikdy nekonal, neboť Viléma II., který se v té době nacházel na území Nizozemska, odmítla nizozemská vláda vydat.

Podobně ztroskotaly v čl. 228 předpokládané procesy s německými státními občany obžalovanými z činů příčících se zákonům a zvykům válečným. V tomto případě však měly být obžalované osoby souzeny před vnitrostátními vojenskými soudy vítězných mocností. Německo bylo povinné vydat všechny osoby, které si mocnosti vyžádají. Německá vláda však od samého počátku dávala jednoznačně najevo, že nehodlá dostát závazkům uloženým výše uvedenými ustanoveními Versailleské smlouvy a tento postoj oficiálně deklarovala 25. ledna 1920. Vítězné mocnosti nevyvíjely v souvislosti s tímto prohlášením na německou vládu žádný nátlak a jakékoliv naděje, presumované v tomto smyslu Versailleskou smlouvou, byly definitivně pohřbeny.⁶

Z více než 140 mezinárodních konvencí od roku 1815 zabývajících se mezinárodním trestním právem se jenom ve třech objevuje ustanovení o vytvoření mezinárodního trestního soudu.

První z nich byla *Úmluva o zabránění a trestání terorismu* z roku 1937, kterou však ratifikovala pouze Indie a samozřejmě tento smluvní dokument nikdy nevstoupil v platnost.

Daleko většího uznání se těšila *Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia* ze dne 8. prosince 1948, kterou k 31. prosinci 1994 ratifikovalo 116 států.⁷ Podle článku VI úmluvy osoby obviněné z dokonání trestného činu genocidia nebo z kterýchkoli jeho vývojových stádiích vypočtených v článku III (např. příprava, pokus) mají být souzeny příslušným soudem toho státu, na jehož území byl tento čin spáchán, **nebo takovým mezinárodním trestním soudem, který může být příslušný pro ty smluvní strany, jež uznaly jeho pravomoc.**

Úmyslem smluvních stran však bezesporu nebylo zakládat speciální soudní

⁵ mírová smlouva s Německem (Versailleská mírová smlouva), podepsaná 28. 6. 1919 ve Versailles u Paříže, vstoupila v platnost 10. ledna 1920.

⁶ J.-P. Maunoir: *La repression des crimes de guerre devant les tribunaux français et alliés* (1956)

⁷ poslední oficiální údaj vycházející z „Multilateral Treaties deposited with the Secretary-General, Status as at 31 December 1994“, ST/LEG/SER/E/13

instancí pro účely této úmluvy. Je třeba mít na paměti, že tato smlouva se sjednávala v době, kdy na celé mezinárodní společenství ještě doléhal silný vliv nedávno proběhlých procesů s válečnými zločinci v Norimberku a Tokiu. Panovalo proto všeobecné přesvědčení, že založení stálého mezinárodního trestního soudu je otázkou blízké budoucnosti a výše zmíněné ustanovení vychází právě z tohoto předpokladu.

Naprostě identické ustanovení bylo začleněno i do *Mezinárodní úmluvy o potlačení a trestání zločinu apartheidu* ze 30. listopadu 1973. Je zřejmé, že v té době již víra v založení soudu nebyla nikterak silná, patrně však bylo při sjednávání tohoto smluvního dokumentu přihlédnuto k podobnému charakteru Úmluv o genocidě a apartheidu. Obě dvě si totiž kladou za cíl postihovat porušení lidských práv, které jednotlivec páchá často pod zástěrkou státní autority. Spojitost mezi oběma smluvními dokumenty ostatně jednoznačně vyplývá i z preambule Úmluvy o apartheidu, ve které se mimo jiné uvádí, že „podle Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia některé činy, které mohou být též pokládány za činy apartheidu, jsou zločinem podle mezinárodního práva“.

Zakotvením přípustnosti soudit zločiny terorismu, genocidy a apartheidu před mezinárodním soudem nastává v mezinárodním právu posun k *přímému donucovacímu režimu* (*direct enforcement scheme*).

Naprostá většina mezinárodních smluv zabývajících se trestním právem je postavena na principu *nepřímého donucovacího režimu* (*indirect enforcement scheme*). Tento systém vychází ze zásady *aut dedere aut punire* či lépe *aut dedere aut judicare*,⁸ kterou zastával již jeden ze zakladatelů mezinárodního práva Hugo Grotius.⁹

Mezinárodní úmluvy uplatňující tento systém jsou obvykle postaveny na následujících kritériích:

a) smluvní strany přijmou legislativní opatření k tomu, aby se zločiny vymezené příslušnou mezinárodní smlouvou staly trestnými i podle vnitrostátních právních řádů jednotlivých smluvních stran.

Z výše uvedeného však státům nevyplývá povinnost doslovně recipovat ve smlouvě uvedené zločiny do svých právních řádů a vytvářet nové skutkové podstaty.

Např. již zmíněná Úmluva o potlačení a trestání zločinu apartheidu nezavazuje státy, aby ve svých trestněprávních předpisech zakotvily trestný čin apartheidu. Smluvní strany mohou jednání naplňující skutkovou podstatu tohoto zločinu sankcionovat i na základě jiných obecnějších skutkových podstat, které jsou již v jejich

⁸ M. Bassiouni: *International Criminal Law, part I – Crimes*, s. 27 (1986)

⁹ H. Grotius, *De Jure Belli ac Pacis*, Bk. II, chap. 21, § 5 (1) (1624)

právních řádech zavedené (např. vražda, genocidium, hanobení národa, rasy atd.).

Výše uvedená povinnost může být formulována i způsobem „každá smluvní strana stanoví přiměřené tresty zakotvené v úmluvě“.¹⁰

b) smluvní strany přijmou opatření nezbytná k tomu, aby byla dána pravomoc jejich soudů k postihování zločinů vymezených příslušnou smlouvou.

c) typickým znakem nepřímého donucovacího režimu je zásada „soudit nebo vydat“. Smluvní strana, na jejímž území se nachází domnělý pachatel, započne v souladu se svým vnitrostátním právem trestní stíhání nebo osobu vydá žádajícímu státu na základě své vnitřní právní normy či mezinárodní smlouvy.

3. Norimberský a Tokijský tribunál

Norimberský a Tokijský tribunál jsou všeobecně považovány za první a až do doby založení jugoslávského a rwandského tribunálu i za poslední úspěch, který byl dosažen na poli mezinárodního trestního práva. Mnohokrát byla již od té doby vyslovená a napsaná věta, že mezinárodní společenství selhalo, když nedokázalo na tento krok navázat a nevytvořilo stálou soudní instanci, v jejíž kompetenci by bylo soudit válečné zločiny, zločiny proti lidskosti, genocidium atd.

Tvrzení, že tribunály po 2. světové válce měly být předzvěstí brzkého založení stálého trestního soudu je nejčastější předsudek, který je s touto událostí dodnes spojován. Jejich fungování však bylo založeno na zcela odlišných principech, které jsou pro současný vývoj v této oblasti jen obtížně aplikovatelné. Jejich přínos pro současný mezinárodní trestní právo je možno hledat především v hmotněprávní oblasti, zejména pokud jde o výběr a definice trestných činů, které by měly náležet do jurisdikce mezinárodních trestních soudů. Způsob jejich založení a celkový jejich charakter však rozhodně nebyl vzorovým příkladem právního purismu.

Norimberský vojenský tribunál byl ustaven na základě statutu připojeného k *Dohodě o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců evropských zemí Osy*, podepsané v Londýně dne 8. srpna 1945 vládami USA, Francie, Velké Británie a Sovětského svazu.

Tokijský vojenský tribunál se zrodil možná trochu překvapivě, neboť během druhé světové války se v souvislosti s potrestáním válečných zločinců mluvilo výhradně o nacistech. Dne 26. července 1945 však vydala Velká čtyřka tzv. Postu-

¹⁰ tato formulace je použita např. v čl. 9 odst. 2 Úmluvy o bezpečnosti personálu OSN a přidruženého personálu, přijaté rezolucí VS OSN č. 49/59 z 9. prosince 1994. Úmluva je otevřená k podpisu do 31. prosince 1995, dosud ji ratifikovaly tři státy a podepsalo 37 států (mezi nimi i Česká republika).

pimskou deklaraci, v níž oznámila záměr pohnat před soud za stejné zločiny i čelné japonské představitele. Tokijský statut byl vypracován výhradně Američany¹¹ a teprve po vydání byl jeho obsah konzultován se Spojenci. Obecně se dá říci, že statuty obou tribunálů byly vypracovány podle stejného vzoru, i když určité odchylky mezi nimi samozřejmě jsou.¹²

Po právní stránce vycházely oba tribunály ze základních smluvních instrumentů, které byly v oblasti mezinárodního válečného práva přijaty do počátku druhé světové války (např. Haagské úmluvy a deklarací o zákonech a obyčejích války z let 1899 a 1907).¹³ Vyplývá to i z rozsudku Norimberského tribunálu, který se na mnohé předválečné úmluvy odvolal jako na kodifikaci již platných právních pravidel.

Je nesporné, že účelem této argumentace bylo vyhnout se budoucím diskusím o právní čistotě fungování Norimberského tribunálu, přesto však zůstává ve vzduchu několik nezodpovězených otázek, které zasluhují detailnější rozbor.

Haagské mírové konference měly nepochybně velký význam pro kodifikaci válečného práva a do značné míry předurčily další vývoj v této oblasti.

Mezi přijatými smluvními dokumenty v rámci Haagských konferencí byly např. *Úmluva o začátku nepřátelství*, *Úmluva o jistých omezeních kořistního práva za války námořní*, *Úmluva o mírovém řešení mezinárodních sporů a Úmluva o zákonech a obyčejích války pozemní*. Na poslední jmenovanou smlouvu v mnoha aspektech navázala v roce 1929 *Ženevská úmluva o mžlepšení osudu raněných a nemocných v polních armádách*.

Otázkou ovšem je, zda tyto smlouvy, zakládající bez výjimky právní vztahy mezi státy, mohly sloužit jako dostatečný právní podklad pro založení individuální odpovědnosti. V rozsudku Norimberského tribunálu se uvádí, že „*odmítnutí války jako prostředku národní politiky vede k závěru, že taková válka je v rozporu*

¹¹ Hlavní zásluhu na vypracování tokijského statutu měl hlavní žalobce tokijského procesu Joseph B. Keenan.

¹² Článek 5 Tokijského statutu definuje mírně odlišně zločiny proti míru a lidskosti. Zatímco čl. 6c Norimberského statutu uvádí, že zločiny proti lidskosti jsou vražda, vyhlazování, otročování, deportace a jiné nelidské činy spáchané vůči civilnímu obyvatelstvu, z Tokijského statutu byla záměrně vypuštěna právě slova „spáchané vůči civilnímu obyvatelstvu“, aby mohly být potrestány i trestné činy proti vojenským osobám.

¹³ Haagské úmluvy byly přijaty v rámci Haagských mírových konferencí. Podnět ke svolání první mírové konference dal ruský car Mikuláš II. manifestem vydaným v srpnu 1898 v Petrohradě, v němž vyzývá k dosažení dohody o opatřeních k omezení zbrojení.

První konference se sešla v Haagu 18. 5. 1899 a zúčastnilo se jí 26 států. V rámci ní pracovaly tři komise, které řešily otázky omezení zbrojení, úpravy válečného práva a mírového řešení mezinárodních sporů.

Druhá konference se sešla v Haagu 15. 7. 1907 za účasti 44 států a v rámci ní pracovaly 4 komise, jejichž agenda se týkala mezinárodního soudnictví, pravidel války pozemní a námořní.

s mezinárodním právem a ti, kdo plánují a vedou takovou válku, s spolu s jejím nevyhnutelnými a hroznými důsledky, se dopouštějí zločinu."¹⁴

Tento závěr na první pohled reprezentuje významnou koncepci založenou na pojmech *mezinárodní zločin* a *zločin podle mezinárodního práva*. *Mezinárodní zločin* je pojímán jako mezinárodně protiprávní chování, kterým stát poruší závazek tak zásadní povahy pro ochranu základních zájmů mezinárodního společenství, že je takové jednání jako celek pokládáno za zločin.¹⁵

Naproti tomu *zločinem podle mezinárodního práva* se rozumí jednání osoby v postavení státních orgánů, jejichž chování se přičítá státu jako porušení *ius cogens*, přičemž toto porušení se pak kvalifikuje jako mezinárodní zločin státu samotného.¹⁶

Takto vymezené pojmy se však žádným způsobem nedotýkají individuální trestní odpovědnosti. Řešení těchto odpovědnostních vztahů je obecnými normami mezinárodního práva, jež ukládají státům povinnost *erga omnes* – trestní postih vůči původci zločinu, přeneseno na právo vnitrostátní.

Problém samozřejmě nastane v okamžiku, kdy žádný stát mající jurisdikci tento závazek nespíná, což byl právě případ Německa po roce 1945, od kterého samozřejmě takovou iniciativu nemohl nikdo očekávat.

Vítězné státy tedy přikročily k *svépomocnému donucení*, jak tento krok nazývá Vladislav David ve své knize *Mezinárodní zločiny a jejich právní následky*.¹⁷ Pro budoucnost tak byl nalezen nový způsob aplikace odpovědnosti povinnosti *erga omnes* v mezinárodním právu spočívající v oprávnění každého člena mezinárodního společenství vykonat trestní postih pachatele podle mezinárodního práva, pokud tak není učiněno na úrovni národní jurisdikce.

Přínos poválečných tribunálů *de lege ferenda* je tedy v tomto smyslu nepopíratelný, avšak dle mého názoru v roce 1945 ještě neexistoval v mezinárodním právu seriózní základ, na kterém mohly vítězné státy takto široce pojatou koncepci odpovědnosti *erga omnes* postavit. Již pouhé slovní spojení „jednotlivec jako subjekt mezinárodního práva“ v té době vyvolávalo nemalé pochybnosti a existenci mezinárodního trestního práva se vedly nekonečné diskuse.¹⁸

¹⁴ Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal, Vol. I, Nuremberg 1947, s. 186 a 220.

¹⁵ Slovník mezinárodního práva a politiky; Praha (1988)

¹⁶ Vladislav David: *Mezinárodní zločiny a jejich právní následky*; Brno (1988), s. 71

¹⁷ str. 73

¹⁸ N. A. Ušakov: *Osnovaniya mezhdunarodnoj otvetstvennosti gosudarstv*. Moskva, 1983, str. 25. A. Hobza. In: *Pocta k sedmdesátým narozeninám prof. A. Mířičky*. Praha, 1933 – A. Hobza zpochybnil samotný pojem „mezinárodní trestní právo“, G. Schwarzenberger: *International Law* (3d ed. 1957) – profesor Schwarzenberger pokládá více než deset let po Norimberku a Tokiu otázku „zda skutečně mezinárodní trestní právo existuje“.

Za bližší pozornost také stojí jurisdikce tribunálů, zejména pokud jde o *zločin agrese*, zařazený do té doby neznámé kategorie *zločiny proti míru*. Spolu s teorií o spiknutí se obvinění z tohoto zločinu mělo stát a také stalo nosným pilířem obžaloby. Právníci podílející se na vytvoření statutů dospěli k ne zcela neoprávněnému závěru, že v některých případech bude jednodušší obžalovaným dokázat přímou účast na plánování válečné agrese, o čemž zcela nepopíratelně vypovídaly mnohé dokumenty, než přímou účast a tím i vinu na zločinech proti lidskosti a válečných zločinech. Navíc agrese byla oběma tribunály vnímána jako nejtěžší mezinárodní zločin, který zahrnuje všechny ostatní zločiny. V obžalobách byl tento právní názor odůvodňován tak, že samotné zahájení války má za následek spáchání tisíců válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Podle ustanovení čl. 6 odst. a statutu Norimberského tribunálu nebyl trestný jenom dokonáný zločin agrese, ale i jeho jednotlivá vývojová stadia. Do počátku druhé světové války byl pojem agrese zmíněn, či se stal přímo předmětem smlouvy v pěti případech:

- a) ve zmíněných Haagských konvencích z let 1899 a 1907 o mírovém řešení sporů,
- b) ve Versailleské smlouvě z roku 1919, která odsoudila válečnou agresi jako prostředek k prosazování zájmů státu,
- c) v Paktu Společnosti národů z roku 1920, který zakázal válečnou agresi,
- d) v Locarnské smlouvě z roku 1925, uzavřené na konferenci v Locarnu mezi Německem, Belgií, Francií, Velkou Británií a Itálií, v nichž se smluvní strany zavázaly, že se ve vzájemných vztazích neuchýlí k válce.
- e) v Briand-Kellogově Paktu z roku 1928, ve kterém smluvní strany odsoudily válku jako prostředek řešení mezinárodních sporů.¹⁹

Zejména na Briand-Kellogův Pakt se Norimberský tribunál odvolával jako na normu obecného mezinárodního práva. Byl k tomu bezesporu veden značnou reputací, kterou k této smlouvě mezinárodní společenství chovalo, což se projevilo i v nebývalém velkém počtu ratifikací.

Pro definování trestní odpovědnosti je však třeba, aby jednání zakládající trestný čin bylo jednoznačně vymezeno. Řečeno pomocí naší trestněprávní terminologie, každý trestný čin musí sestávat z formálních znaků. K takovému přístupu nás nutí jeden ze základních principů trestního práva *nullum crimen sine lege*, kte-

¹⁹ Obecná smlouva o odsouzení války jako prostředku státní politiky (Briand-Kellogův Pakt) byla sjednaná 27. 8. 1928 v Paříži původně mezi Belgií, Československem, Francií, Itálií, Japonskem, Německem, Polskem, USA, Velkou Británií, Irskem a britskými zámořskými dominiemi včetně Indie. Účinnosti nabyl 24. 7. 1929. Po přistoupení dalších zemí stoupl počet smluvních stran před začátkem druhé světové války na 63 států.

rý byl mnohokrát v podobných souvislostech připomínán řadou delegací i během zasedání ad hoc výboru pro založení stálého trestního soudu v letošním roce.

Považuji proto za nepřipustné, aby se individuální trestní odpovědnost posuzovala na základě vágních ustanovení Briand–Kellogova paktu, který sice odsuzuje válku jako prostředek národní politiky, ale neobsahuje ani náznak definování toho, co se agresí či nezákonnou válkou rozumí.

Právě v průběhu jednání ad hoc výboru se jednoznačně potvrdilo, že o oprávněnosti začlenění zločinu agrese do jurisdikce mezinárodního trestního soudu existují dodnes vážné pochybnosti, neboť téměř všechny delegace se shodly, že dosud neexistuje žádná definice agrese, na základě které by posuzování individuální odpovědnosti přicházelo do úvahy. Za jediný hmatatelný, dle mínění mnoha delegací však nedostačující, úspěch lze považovat rezoluci Valného shromáždění č. 3314 (XXIX) ze 14. prosince 1974.

Zásadní nesouhlas s výše zmíněným závěrem Norimberského tribunálu vyslovil i nizozemský právník B.V.A. Roling, jeden z jedenácti soudců Tokijského tribunálu, když řekl, že „člověk nemá být souzen za něco, co nebylo vyhlášeno za zločin před spácháním činu. Pařížský akt z roku 1928 prohlásil útočné války za nezákonné. Z toho však nutně nevyplývá, že v roce 1945 byla agrese podle mezinárodního práva zločinem. Zločinem byla nazvána až Statuty z Norimberka a Tokia.“²⁰

V zájmu objektivitivy je třeba přiznat, že tyto věty mohou vyznít poněkud dvojsmyslně, neboť z nich jednoznačně nevyplývá, v jakém kontextu je zde pojem „zločin“ užíván. Bylo by zajisté nesprávné tvrdit, že agrese nebyla před 2. světovou válkou nikde definována jako *mezinárodní zločin*.²¹

Rolingovým úmyslem však bezesporu bylo poukázat na problémy s hledáním individuální odpovědnosti za zločin agrese v mezinárodním právu.

Při úvahách o Norimberském a Tokijském tribunálu se je třeba také zamyslet nad slovem „mezinárodní“, jenž se vyskytuje v oficiálních názvech Norimberského a Tokijského tribunálu. Z dnešního pohledu tento výraz evokuje myšlenku, že se jednalo o soudy založené mezinárodním společenstvím za účelem potrestání nejhrůznějších zločinů spáchaných v období druhé světové války. V tomto případě má však výraz „mezinárodní“ poněkud odlišný smysl.

Pro pochopení všech potřebných souvislostí se je třeba vrátit do října 1943, kdy se ve dnech 19.–30.10. konala v Moskvě konference ministrů zahraničních věcí SSSR, USA a Velké Británie a v rámci níž byla přijata spojenecká deklarace

²⁰ B. V. A. Roling, Antonio Cassese: Tokijský proces, Praha (1955), zadní strana obalu.

²¹ V roce 1923 byl v rámci Společnosti národů vypracován návrh Smlouvy o vzájemné pomoci, jehož čl. 1 kvalifikuje agresivní válku jako *mezinárodní zločin*. Smlouva však nakonec přijata nebyla. Za *mezinárodní zločin* však byla útočná válka označena i ve dvou rezolucích přijatých Shromážděním Společnosti národů v letech 1927 a 1928.

o navrácení válečných zločinců do zemí, kde spáchali své zločiny. Deklarace obsahovala dva obecné závěry: a) ti nacisté, kteří byli odpovědní za masové vraždy a popravy, či se na nich aktivně podíleli, budou vydáni do zemí, kde tyto činy byly spáchány a budou potrestáni podle vnitřních právních norem těchto států, b) hlavní zločinci, jejichž zločiny nemají žádné geografické určení, budou potrestáni na základě společného rozhodnutí spojenců.

Shoda spojenců v těchto otázkách však byla pouze zdánlivá. Zejména Britové se stavěli značně rezervovaně k myšlence vytvoření tribunálu, který by soudil německé vůdce, samozřejmě s Hitlerem v čele. Nejzřetelnějším důkazem o tom je *aide memoire* britské vlády z května roku 1945, který až z udivující otevřeností rozebírá nevýhody a rizika, která jsou s ustavením takového soudu spojena.²²

Předně se v něm uvádí, že nemůže být pochyb o tom, že na Hitlerovi a jeho nejbližší souputnících (včetně Mussoliniho) musí být vykonán trest smrti v okamžiku, kdy se jich spojenci zmocní, neboť pouze takový trest je spravedlivý za jejich jednání vedoucí k rozpoutání světové války.

V odstavci 2 a 3 tohoto dokumentu se dále uvádí, že „jediným problémem zůstává, zda rozsudek smrti bude dosažen rozhodnutím nějaké soudní instance nebo bude spojenci vykonán bez použití soudní mašinérie. Základní problém s ustavením takového soudu spočívá v zodpovězení otázky, z jakých trestných činů bude obžalovaný Hitler. Riziko je třeba vidět zejména v tom, že jestliže by se mělo jednat o regulérní trestní proces, bude třeba obžalobu vybavit mnoha nevratnými důkazy, což bude bezesporu velice zdoluhavé a pracné. Dále si je třeba uvědomit, že spojenci budou muset nevyvratitelně ospravedlnit rozsudek, na kterém se již shodly před začátkem procesu.“

Ačkoliv se nakonec Američanům podařilo Brity přesvědčit o potřebnosti takového tribunálu, tato citace dle mého názoru zcela výmluvně vypovídá o ideovém pozadí procesů uskutečněných v Norimberku a Tokiu.

Vojenské tribunály se nezrodily jako výsledek širokého konsensu států mezinárodního společenství, jak by napovídalo adjektivum „mezinárodní“ v jejich názvech, ale z přesvědčení vítězů o nutnosti potrestat ty, jež stály v čele porážek. K tomu, aby tento trest nebyl degradován na úroveň pouhé pomsty, což by mohlo být později vnímáno jako čin hodný morální úrovně pokořených, mělo posloužit *právo*, „berlička“, která je po ruce vždy, když je třeba. Slovo *právo* má v této souvislosti však více subjektivní než objektivní význam. Spíše než o právu

²² J. ShawCross: Life Sentence (1995), s. 90–91

vnitrostátním, mezinárodním, je zde vhodné mluvit o právu vítězů.²³

4. Ad hoc tribunály pro Rwandu a bývalou Jugoslávii

Po více než čtyřiceti letech diskusí na téma založení mezinárodního trestního soudu reagujícího na neustálá porušování lidských práv a norem humanitárního práva zejména v rámci ozbrojených konfliktů, přišla iniciativa v této věci nečekaně ze strany Rady bezpečnosti. Rada, doposud v odborných publikacích označovaná za hlavní politický orgán OSN, který má podle Charty základní odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, pružně využila širokého právního rámce kapitoly VII Charty a rezolucí č. 827 (1993) založila ad hoc tribunál pro stíhání osob odpovědných za porušení mezinárodního humanitárního práva na území bývalé Jugoslávie. Současně se založením tohoto trestního soudu byl Radou přijat i jeho statut. Podle stejného vzoru postupovala Rada bezpečnosti i o rok později a rezolucí č. 955 (1994) dala podnět k vytvoření ad hoc tribunálu pro Rwandu.²⁴

V této souvislosti se vedou diskuse na téma, zda Rada bezpečnosti realizováním tohoto kroku nepřekročila své pravomoci dané kapitolou VII. Nejčastěji se na podporu tohoto tvrzení uvádí argument, že Rada bezpečnosti je politický orgán a jako takový posuzuje jen vztahy mezi státy a není oprávněna k vytváření soudů posuzujících trestněprávní odpovědnost jednotlivců. Na tomto závěru byla do značné míry postavena i obhajoba D. Tadiče (viz odkaz č. 24).

Připouštím, že poněkud diskutabilní je otázka právního statutu těchto tribunálů v tom smyslu, zda je možné považovat tyto soudní instance za pomocný orgán Rady bezpečnosti v souladu s čl. 29 Charty, přičemž od vyřešení tohoto problému se odvíjí i posouzení právní subjektivity tribunálu.²⁵

Samotná pravomoc Rady bezpečnosti založit mezinárodní trestní tribunál na bázi kapitoly VII Charty je však dle mého názoru nepopíratelná. Jsem přesvědčen,

²³ K tomuto závěru dospěl např. i renomovaný new-yorský právní expert Daniel H. Derby, jehož studie *A Framework for International Criminal Law* je obsažena v publikaci Ch. Bassiouni: *International Criminal Law, Part I* (1986), s. 33–59.

²⁴ Jugoslávský tribunál zahájil činnost ve svém sídle Haagu v roce 1994 a prvním případem se stala obžaloba vůči p. Duško Tadičovi za zločiny proti lidskosti, které spáchal v roce 1992 v táboře Omarska.

Nejsledovanějším počinem tribunálu se bezesporu stal případ „Lasva River Valley“, v rámci nějž byla vznesena obžaloba na vůdce Bosenských Srbů R. Karadžiče, B. Mladiče a M. Stanišice. Rwandský tribunál prozatím činnost nezahájil. V květnu 1995 proběhly ve Valném shromáždění a Radě bezpečnosti volby soudců a bylo rozhodnuto o sídle tribunálu, kterým se stala tanzánská Arusha.

²⁵ Blíže se touto problematikou zabývá JUDr. Dalibor Jílek v článku „Přemítání nad...“

že je rozhodnutí Rady bezpečnosti možné kvalifikovat jako opatření učiněné podle čl. 41 Charty, jenž poskytuje Radě, troufnu si tvrdit, neomezené pole působnosti při hledání adekvátních opatření pro řešení konkrétních konfliktů.

Zkreslený pohled na tento článek bývá často zapříčiněn výčtem jednání v něm obsažených,²⁶ jež může Rada ve vztahu ke státům aplikovat. Jedná se však pouze o výčet demonstrativní, jak vyplývá z anglického výrazu „may“, a fakt, že Rada dosud aplikovala výhradně sankce typu přerušování diplomatických styků, uvalování hospodářských a kulturních embarg není v žádném případě důkazem toho, že nemůže k dodání účinnosti svých rozhodnutí zvolit jiné prostředky. Jediným omezením ve smyslu čl. 41 je, že se musí jednat o „*measures not involving the use of armed force*“ (opatření nezahrnující užití ozbrojené síly).²⁷

Vytvoření ad hoc tribunálů na právním základě kapitoly VII má samozřejmě obrovský praktický význam pro jejich autoritu, neboť pro všechny členy OSN z akcí konaných pod záštitou této kapitoly vyplývá povinnost jednat v souladu s příslušnými rozhodnutími Rady bezpečnosti. V našem případě tedy státy nemohou odmítnout spolupráci s orgány tribunálů.

Tato skutečnost se samozřejmě výraznou měrou promítla ve statutech tribunálů. Klíčový význam má ustanovení zakládající konkurenční jurisdikci tribunálů vůči národním soudům (odst. 1 čl. 9 statutu jugoslávského tribunálu a čl. 8 statutu rwandského tribunálu). Poide odstavce 2 těchto článků je mezinárodní tribunál nadřazen národním soudům a v každém stádiu trestního řízení může od národních soudů převzít vyšetřování jakéhokoli případu, k němuž je příslušný.

V praxi bylo toto ustanovení aplikováno již hned v „*Dusko Tadic Case*“. Tadič se skrýval na území SRN a německé trestní orgány proti němu zahájily trestní stíhání v souladu s německým právním řádem. Tribunál však využil svých kompetencí a vyzval německou vládu, aby obžalovaného vydala tribunálu. Německá vláda však mohla žádosti vyhovět až po provedení vnitrostátních legislativních změn.

Tímto se dostáváme k dalšímu zajímavému aspektu, který je s existencí těchto ad hoc tribunálů spojen. Poprvé v historii jsou státy nuceny počítat s mezinárodní trestní jurisdikcí i v rámci svých právních řádů. Statuty Norimberského a Tokijského tribunálu se nemusely vztahem k národním trestním jurisdikcím vůbec zabývat, neboť při obsazování nepřátelského území byla zatčena většina těch, kteří o několik měsíců později seděli na lavici obžalovaných při procesech. Spojenci tehdy nena-

²⁶ Ve druhé polovině čl. 41 Charty se uvádí: „These may include complete or partial interruption of economic relations and of rail, sea, air, postal, telegraphic, radio, and other means of communication, and the severance of diplomatic relations.“

²⁷ Prosecutor's response of 7 July 1995 to the Defence's motions filed on 23 June 1995, *Dusko Tadic Case No. IT-94-I-T*.

razili na problém extradice, jak se tomu stalo po první světové válce v souvislosti s případem císaře Viléma (viz str. 1).

Jinak je tomu ovšem u současných tribunálů. Jejich činnost je v podstatě závislá na spolupráci s ostatními státy, neboť drtivá většina obviněných se rozprchla po celém světě. Na rozdíl od Versailleské smlouvy je však tento soudní systém teoreticky právně silnější díky způsobu, jakým byl vytvořen.

Použití výraz „teoreticky“ je však zcela na místě, neboť praktická situace není zdaleka tak „černobílá“ jako text Charty. Nadřazenost tribunálů a povinnost států s nimi spolupracovat jednoznačně vyplývají z jejich statutů. Respektování těchto závazků však pro jednotlivé státy znamená potřebu provést velmi hluboké zásahy do svých trestněprávních předpisů, což zapříčiňuje poněkud schizofrenní přístup mnoha zemí k této věci. Na jedné straně si mnozí státní představitelé nenachájejí ujít jedinou příležitost k vyjadřování přesvědčení, že ty nejtěžší zločiny spáchané během jugoslávského a rwandského konfliktu musí být mezinárodními tribunály potrestány, na straně druhé do konce roku 1995 byl přijat zákon či jiná právní norma upravující podmínky spolupráce s tribunály v pouhých 15 státech (např. Španělsko, Norsko, SRN, Nizozemsko, Dánsko).²⁸

Pro názornější ilustraci výše uvedeného se nyní zaměříme alespoň na ty hlavní právní překážky, které musí náš stát překonat k dosažení souladu svého právního řádu se statuty tribunálů.

a) Především statuty ukládají státům povinnost **vydat** obviněnou osobu. Stát, kterému je doručena zatykač, musí zajistit co nejdříve předání obviněné osoby orgánům tribunálu. Obviněnou osobu zadrží a podá o tom promptně informaci orgánům tribunálu. Převoz obviněné osoby do Haagu, sídla tribunálu, zajistí společně orgány soudu a státu. Pokud příslušný stát, kterému byl zatykač doručena, není schopen zajistit žádanou osobu, musí o tom neprodleně informovat tribunál a uvést patřičný důvod. Jestliže tak neučiní, může být takové jednání kvalifikováno jako odmítnutí spolupráce podle článku 60 Procedurálních pravidel tribunálu a prezident tribunálu je v takovém případě oprávněn podat stížnost Radě bezpečnosti.

Za pozornost stojí skutečnost, že ve statutech nenajdeme v souvislosti s vydáním termín *extradition*, nýbrž *surrender*. Je zřejmé, že úmyslem tvůrců Statutů bylo od sebe odlišit institut extradice, který je ve vnitrostátních právních řádech i v mezinárodním právu pojímán jako vztah mezi státy a vydání obviněné osoby státem mezinárodnímu soudu. Rozdílné pojmenování však nemůže vyřešit základ-

²⁸ V České republice zatím takový zákon neexistuje. Na Ministerstvu zahraničních věcí byl však vypracován materiál, kterým se ukládá ministru spravedlnosti předložit návrh takového zákona do 30. června 1996.

ní problém spočívající v neexistenci takového institutu nejenom v našem právu,²⁹ ale i v právních řádech většiny dalších zemí.

b) Prokurátor tribunálu³⁰ je v souladu se statuty oprávněn provádět vyšetřování i na území jednotlivých států. Podmínky vyšetřování trestných činů jsou v našem právním řádu upraveny v druhé části trestního řádu, přičemž subjekty oprávněné k vyšetřování jsou taxativně vymezeny v § 161.

Ve většině případů však bude spolupráce z časových a finančních důvodů probíhat ve formě žádosti prokurátora na orgány činné v trestním řízení o provedení nějakého úkonu jménem tribunálu. Tento způsob spolupráce, v mezinárodním právu běžně užívaný mezi státy na základě smluv o právní pomoci, se nyní začne hojně aplikovat i v právních vztazích s mezinárodním trestním tribunálem s tím rozdílem, že zde se jedná o jednostranný závazek.

I na tomto místě chybí vnitrostátní právní základ, na kterém může náš stát v takových případech jednat. V podstatně jednodušší pozici bylo např. Německo, které pouze novelizovalo *zákon o mezinárodní právní pomoci v trestních věcech*.

d) Podle již zmíněných ustanovení statutů může tribunál v kterémkoli stupni řízení odejmout případ národnímu soudu. Svým charakterem se tento vztah přibližuje tzv. *atrakci*, kdy vyšší soud ze svého titulu odebere věc soudu nižšímu. Nicméně tento právní institut naše právo vůbec nezná. Za současného stavu by postoupení případu našim soudem tribunálu znamenalo porušení čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, podle níž „*nikdo nesmí být odňat svému zákoněmu soudci*“.

Bude tedy nutné založit příslušnost tribunálu pro věci vymezené statutem a naopak vzít ji našim soudům. Jedině tak se zamezí nežádoucím případům, kdy náš vnitrostátní soud začne řešit věc, která je i v příslušnosti mezinárodního tribunálu a ten si ji uprostřed řízení vzhledem ke své nadřazenosti převezme. Taková situace nastala v Německu při již zmiňovaném „*Tadic Case*“. Je zřejmé, že podobné jevy nepřispívají k dodržování principu právní jistoty a objektivnosti trestního řízení.

Na závěr této kapitoly se v krátkosti věnujme jurisdikci tribunálů. Na první pohled je zřejmá přímá inspirace statuty Norimberského a Tokijského tribunálu. Chybí pouze zločin agrese. Jurisdikci obou tribunálů tvoří *zločiny proti lidskosti* a *zločin genocidy*. Rozdílný přístup musel být použit vůči Ženevským konvencím z roku 1949. Zatímco jugoslávský tribunál má jurisdikci nad vážnými porušeními všech Ženevských konvencí (*grave breaches of the Geneva Conventions of 1949*), u rwandského tribunálu je vzhledem k vnitrostátnímu charakteru konfliktu jurisdik-

²⁹ srovnej s § 376–384d z. č. 141/1961 ve znění pozdějších předpisů – o trestním řízení soudním (trestní řád).

³⁰ V současnosti vykonává p. Richard Goldstone funkci hlavního prokurátora při obou tribunálech.

ce založena jenom vůči porušením článku 3, který je společný všem úmluvám. Ze stejného důvodu se ve Statutu rwandského tribunálu neobjevují i *porušení zákonů a obyčejů války*, které byly definovány Haagskou konvencí o zákonech a obyčejích pozemské války z roku 1907, jenž se dotýká taktéž toliko mezinárodních konfliktů.

5. Stálý mezinárodní trestní soud

Bez ohledu na skutečnost, zda se podaří či nepodaří stálý trestní soud založit je současná práce Komise pro mezinárodní právo a již zmíněného ad hoc výboru nesmírně užitečná přinejmenším z jednoho důvodu. Bez jakéhokoliv náznaku předešlého zkreslování se nyní ukáže, jaký je skutečný stav mezinárodního trestního práva.

Návrh statutu Komise pro mezinárodní právo je koncipován jako mezinárodní smlouva a reakce delegací během zasedání ad hoc výboru prokázala bezvýhradně akceptování této skutečnosti. Je nesporné, že smlouva je právně nejčistším instrumentem mezinárodního práva, na druhé straně je nemilosrdným ukazatelem vůle mezinárodního společenství řešit nastolené problémy. Poprvé v historii nesto nad mezinárodním trestním právem žádná spasitelná „vis major“. V roce 1945 byly jednoznačné výsledky druhé světové války a v důsledku toho nikým nezpochybněné právo vítězů trestat poražené, v případě ad hoc tribunálů byl jen těžko naležitelný konsensus mezinárodního společenství nahrazen téměř neomezenými pravomocemi Rady bezpečnosti.

Nyní budou muset sami státy hledat kompromisy v mnoha věcech a úkolem pro trestněprávní experty jednotlivých států je pokusit se sjednotit rozdílné představy o vedení mezinárodního trestního řízení, zapříčiněné odlišnými právními systémy.

Největší část jednání ad hoc výboru byla paradoxně věnována jurisdikci soudu, tj. hmotněprávní stránce celé věci. Výraz „paradoxně“ užívám proto, neboť si domnívám, že část statutu zabývající se touto stránkou věci přispívá do komplexu právních nejasností tím nejmenším dílem.

Všeobecná shoda panovala, pokud jde o zařazení zločinu *genocidy*, *vážných porušení zákonů a obyčejů aplikujících se v ozbrojených konfliktech* a *zločinů proti lidskosti* do čl. 20 statutu taxativně vymezujícího jurisdikci soudu.³¹ Diskuse okolo těchto trestných činů se týkaly pouze otázky jejich definic, jež nejsou v návrhu statutu vůbec uvedeny, nikdo však nezpochybňoval právní důvod k jejich začlenění do statutu.

³¹ Draft Report of the ad hoc committee on the establishment of an International Criminal Court, 14-25 August 1995; A/AC:244/CRP.6

Daleko komplikovaněji se situace vyvíjela, pokud jde o již několikrát zmiňovaný zločin *agrese* a tzv. *smluvní zločiny*, jež jsou dále specifikované v Příloze statutu.³²

Pokud jde o agresí, důvody vedoucí k pochybnostem byly podrobně zmíněny v kapitole o Norimberském a Tokijském tribunálu, u tzv. smluvních zločinů se dají nesouhlasné názory zobecnit ve dvou bodech:

- a) Jejich zařazení do statutu je nadbytečné, neboť řada deliktů se dá posuzovat na základě obecnějších skutkových podstat, v řadě případů dochází dokonce k překryvání s ostatními trestnými činy, vyjmenovanými v článku 20. Např. Vážná porušení Úmluvy o apartheidu se dají v řadě případech kvalifikovat jako genocida či zločin proti lidskosti, stejně vážná porušení Ženevských úmluv v podstatě spadají pod vážná porušení zákonů a obyčejů aplikujících se v ozbrojených konfliktech.
- b) Některé delegace upozorňovaly na skutečnost, že zařazením smluv o terorismu do jurisdikce soudu dojde k ohrožení vnitrostátního systému boje proti terorismu a bude tím narušena i v mnoha případech osvědčená mezinárodní forma spolupráce založená na osvědčeném režimu mezinárodních extradičních smluv.

Přes všechny tyto výhrady vůči jurisdikci soudu považuji problémy s ní spojené za nejsnáze řešitelné. Domnívám se, že jurisdikce omezená na tři výše uvedené bezproblémové zločiny je (alespoň prozatím) zcela postačující, přičemž pozdější změna smlouvy za účelem jejího rozšíření je dle čl. 40 Vídeňské úmluvy o smluvním právu z roku 1969 kdykoliv možná.

Za daleko zásadnější věc považuji samotnou otázku charakteru mezinárodního trestního soudu, konkrétně jeho vztahu k národním jurisdikcím. S vyřešením tohoto problému jsou bytostně spjaty všechny ostatní a bez konečného verdiktu v tomto bodě se diskuse o dalších dílčích záležitostech dostává na úroveň pouhé akademické debaty.

Odstavec 3 preambule statutu stanoví, že soud má ve vztahu k národním jurisdikcím *komplementární* postavení a jeho příslušnost je dána v případech, ve kterých vnitrostátní procesní procedury budou neúčinné.³³

V podstatě všechny delegace se shodly na tom, že princip komplementarity je základní idea, na které musí být soud postaven. Jeho smyslem by mělo být zasahovat jenom v případech, kdy národní jurisdikce selže. Tento, téměř jednotný

³² Podle čl. 20 odst. e a Přílohy jsou trestná i vážná porušení např. Ženevských konvencí z roku 1949, Úmluvy o potlačování a trestání zločinu apartheidu z roku 1973, Úmluvy o zabránění a trestání zločinů spáchaných proti mezinárodně chráněným osobám, včetně diplomatických zástupců z roku 1973 atd.

³³ Srovnej s č. 8 Statutu jugoslávského tribunálu

závěr všech států vychází ze správného závěru, že primát národních jurisdikcí musí být zachován vzhledem k obecně větší efektivnosti vnitrostátních právních systémů. Výhody aplikovatelnosti vnitrostátního práva je třeba vidět zejména v procesní části trestního práva, ve které právě spočívá největší slabina práva mezinárodního.

Potud je tedy v návrhu statutu vše v pořádku. Problém ovšem vidím v tom, že v preambuli konstituovaná pozice soudu není dále reflektována v některých klíčových člancích. Čl. 26 stanoví, že prokurátor soudu zahájí trestní stíhání mimo jiné na základě oznámení státu. Prokurátor není povinen zjišťovat, zda byla příslušná věc předmětem vyšetřování v některém státě. Vyžadováno je pouze splnění následujících dvou podmínek:

- a) pokud nejde o trestný čin genocidy, jenž má zvláštní režim, musí být jurisdikce soudu k ostatním trestným činům uznaná státem, na jehož území byla na obviněného uvalena vazba a státem, na jehož území došlo ke spáchání trestného činu;
- b) prokurátor shledá, že existují oprávněné důvody pro zahájení trestního stíhání.

Bod a je třeba chápat v tom smyslu, že stát může podle čl. 22 stanovit deklaraci, vůči jakým zločinům dle čl. 20 přijímá jurisdikci. Dostačující pro zahájení trestního stíhání je obecné přijetí jurisdikce soudu např. ke zločinům proti lidstvi. Čl. 35 se k principu komplementarity opět pokorně vrací, ovšem poněkud váhavě a nedůsledně. Podle tohoto článku soud *může* vzhledem k preambuli statutu prohlásit u každého případu svou nepřislusnost.

Princip komplementarity tedy není v tomto ustanovení výslovně vzpomenut, ale dá se poměrně spolehlivě presumovat ze souvislostí. Použitý výraz „může“ však dává soudu v podstatě na výběr, zda uzná svou příslusnost, jestliže byl (nebo je) daný případ předmětem vyšetřování před vnitrostátními orgány. Třetí nesoulad ve vztahu k preambuli je možné spatřit v čl. 42, který komplementaritu popírá dokonce se vši důsledností.

Dle odst. 1 nikdo nebude souzen před jiným soudem za činy zakládající zločin ve smyslu čl. 20, jestliže za ně byl souzen tímto soudem. Toto ustanovení bylo doslova okopírováno ze statutů jugoslávského a rwandského tribunálu, aniž byl vzat do úvahy rozdílný charakter stálého soudu.

Problém netkví v textu odst. 1, ale ve skutečnosti, že za ním nenásleduje odst. 2, který by výše uvedený právní vztah formuloval v opačném sledu, tj. „nikdo nebude souzen před tímto soudem za činy zakládající zločin ve smyslu čl. 20 statutu, jestliže byl za ně souzen jiným soudem.“

V tomto smyslu se je třeba pozastavit i nad odst. 2 čl. 42, který umožňuje obnovit řízení, jestliže trestný čin náležící pod jurisdikci tohoto soudu byl jiným soudem posouzen jako *ordinary crime* (obyčejný trestný čin).

Ponechme nyní stranou fakt, že prvotním problémem je již samotné vymezení pojmu „ordinary crime“. Daleko závažější je však dle mého názoru ta skutečnost, že pouhá rozdílná právní kvalifikace protiprávního jednání jedním soudem může zakládat právní důvod k obnově řízení před soudem jiným. Domnívám se, že možnost znovu zahájit trestní řízení by měla být vázána pouze na zjištění nových důkazů, které by bývaly ovlivnily rozhodnutí soudu.

Souhrn výše uvedených právních problémů pouze nastínil směr, kterým by se další práce na návrhu statutu měly ubírat. I ten nejsložitější právní problém však sám o sobě nedává oprávněný důvod k smetení celé záležitosti ze stolu s tím, že nalezení přijatelného kompromisu pro rozdílné právní systémy je nemožné. Řešení zde samozřejmě existují. Otázkou však je, zda bude dostatečná politická vůle ze strany států k jejich hledání.

V březnu a srpnu roku 1996 proběhnou v New Yorku dvě zasedání přípravného výboru pro založení mezinárodního trestního soudu, který má mandát k dovršení prací na návrhu statutu, což má být poslední krok před svoláním diplomatické konference, v rámci níž by došlo k přijetí smlouvy. Bez přehnaného zveličování tedy lze konstatovat, že rok 1996 bude rozhodujícím předělem pro budoucí vývoj mezinárodního trestního práva. Možná s definitivní platností se ukáže, zda dávný sen o stálém mezinárodním trestním soudě fungujícím na bázi širokého konsensu států mezinárodního společenství je reálnou myšlenkou či pouhou bezbřehou utopií.

SUMMARY

The author analyses the history and the present of international criminal jurisdiction. He deals with the Nuremberg and Tokyo Military Tribunals and underlines some law aspects which give these tribunals its unique character. The significance of the Nuremberg and Tokyo principles is, however, for the present development of international law as a whole disputable. These courts illustrate rather the legal power of victors over the vanquished and it is difficult to label them as an example of international criminal justice. Another chapter is devoted to the ad hoc tribunals for Rwanda and the former Yugoslavia. These tribunals were established by the Security Council Resolution on the basis of Chapter VII of the UN Charter and its statutes create a binding obligation on all States to cooperate with the tribunals and to assist them in all stages. It is in particular significant that States are for the first time compelled to count on international criminal jurisdiction within the framework of their internal law systems. In conclusion the author focuses on the Draft Statute of an International Criminal Court which was worked out by the ILC in 1994. This Draft which is currently subject to discussions in the UN should be adopted as an international multilateral treaty. This is the most conspicuous difference in comparison with the above mentioned tribunals. On one hand a treaty is undoubtedly the purest instrument of international law on the other hand it is the most difficult way for achievement of a goal.